

פסק הלכה

אודות הכלה שנחטפה ע"י הרשויות באמצע מעמד החופה דחיישין לקידושין וצריכה גט

MOSHE BRANDSDORFER

RABBI OF
HEICHAL HORO'OH
JERUSALEM

3 ZONNENFELD ST, TEL. 972-2-5322775
HOME: 972-2-5370033

משה בראנדסדורפר

אב"ד ור"מ היכל הוראה ירושלים

נשיא בתי ההוראה "היכל הוראה" בארץ הקודש
מיוסד אאמ"ר מרן ה"קנה בשם"ז"ע

מחבר ספרי "היכל הוראה" תשובות והוראות
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד יום ב' ט' מבת תשע"ט לפ"ק

אל כבוד הרה"ח ר' ... שליט"א

פעיה"ק ירושלים ת"ו

על דבר שאלתך בענין מקרה ביש שאירע עם בתך הצעירה ... תחי' שבלי ידיעתך העמידו אותה תחת החופה בסתר ובהחבא באשמורת הבוקר של יום השישי בשבוע (כב כסלו תשע"ט) על גג בנין ברח' שמואל הנביא 38 פעיה"ק ירושלים תו"ב בחופה נכחו זוגתך תחי' (אם הכלה) ומנין מצומצם ובהם העדים ומסדר הקידושין, ובאמצע מעמד החופה והקידושין הגיעו אנשי הרשויות והוציאו את בתך הכלה מחופתה עם בגדי כלולותיה למקום סתר כדי להפרידה מן החתן, ועתה אתה נבוכ מאד כי אתה חושש שמא בתך נחשבת לאשת איש כי למענת הצד השני (אלו שארגנו את מעמד החופה) הגיעו שלוחי הרשויות למקום ממש לפני נתינת הטבעת ולדבריהם עדיין לא נתן החתן את הטבעת לכלה, אולם אתה אינך יודע אם אתה יכול לסמוך על דבריהם שלא היו כאן קידושין שהרי בתך הכלה שתחי' היא צעירה לימים בת י"ג שנים ואילו החתן בן ט"ו שנים ואפשר שלסיבה זו אמרו הצד השני שעדיין לא היו קידושין בפועל, כי רק מחמת מורא מהרשויות אמרו כן שהרי על פי חוקי השלטונות אסור להשיא בגיל צעיר, ואם עדיין לא היתה נתינת טבעת הקידושין אין עילה לרשויות לתבוע אותם על שעברו על החוק, ועל כן אתה חושש שמא הוצאת הכלה מחופתה היה באמת לאחר מעשה הקידושין שהחתן נתן את הטבעת לכלה, [וכמו כן יצא קול שהרשויות הגיעו למקום לאחר נתינת הטבעת ליד הכלה, אולם אין הדבר ברור], ומעתה אתה חושש שמא במשך הזמן ישתכח המעשה וכשיגדלו בני הזוג לא יחושו למעשה הקידושין הראשון שהיה בצעירותם ועלולים לבוא לידי מכשול של אשת איש לעלמא ח"ו הי"ר עכת"ד.

והנה מחמת חומר הענין פניתי אל אבי החתן לשמוע ממנו היאך היו הדברים ובתחילה אמר לי שהרשויות הגיעו ברגע האחרון לפני נתינת הטבעת, ואחר שנשאתי ונתתי היאך היה המעשה ואמרתי לו שבדבר זה יש כמה שאלות חמורות ואי אפשר לקבוע בנקל שלא היה כאן מעשה קידושין, אמר לי שבאמת גם הוא עצמו לא היה במעמד הקידושין ואינו יודע מה היה שם וכל מה שאמר לי הוא על פי מה ששמע מאחרים, ועל כן אינו יכול לומר בבירור אם היתה נתינת טבעת אם לא.

ובאמת שיסוד שאלה זו סובבת בפשטות אם יש לצד השני נאמנות אם לא, ובפרט שלא היו שם כי אם מנין מצומצם שאי אפשר לשמוע מהם כלום וכולם שם אנשי סוד, והעובדא מוטלת בספק, ואין לומר שיש לכלה חזקת פנויה מאחר שאין אנו יודעים מי היו עידי הקידושין, זה אינו דודאי לא גרע מקול שנפסק להלכה בשו"ע אהע"ז סי' מו ס"א וז"ל פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה היום לפלוני בעיר זו חוששין לה והרי היא ספק מקודשת אע"פ שאין שם ראיה ברורה וכל קול שלא הוחזק בב"ד אין חוששין לו וכיצד הוא הקול שהוחזק זו בו שהיא מקודשת כגון שבאו ב' עדים והעידו שראו הנרות דולקות ומטה מוצעת ובני אדם נכנסים ויוצאים ונשים שמחות וכו'.

ובנ"ד הרי אף שאלו שהיו בפועל שם במעמד החופה עצמו הם אנשי סוד ולא יעידו בבית דין, מכל מקום יש לנו עדים על זה [כמו שאמר לי אבי הכלה שהוא ועוד כמה אברכים שהיו עמו שהם הביאוהו לשם ראה בני אדם נכנסים ויוצאים ושמחים שם כי באותו זמן הביאוהו אנשי סודו לקירבת המקום שבו עמדה החופה ומשם ראו מזמוטי חתן וכלה בפרט שאחר כך כשחקרו אותו הרשויות ראה את בתו כשהיא לבושה בגדי כלולות] וא"כ מידי ספק קידושין ודאי לא יצאה וצריכה גט מספק.

ויותר מזה נלענ"ד דבאמת אף אם נאמין שהרשויות לקחו את הכלה מחופתה עוד קודם שנתן החתן הטבעת לכלה אעפ"כ נראה לענ"ד דאכתי יש לחוש לקידושין אלו עפ"י שיטת רבינו חננאל דס"ל דיש לחוש לרב הונא בקידושין דף ה ע"א דס"ל דחופה לבד קונה והיא ספק מקודשת וצריכה לקבל גט מספק וכן נפסק להלכה בטור ובשו"ע אהע"ז סימן כו ס"ב ואף שהמחבר כתב דברי ר"ח בשם יש אומרים מכל מקום הרי מבואר בפוסקים שכן הוא דעת השו"ע להלכה שצריכה גט מספק. וכן הוא להדיא בדברי הלבוש (סי' כו ס"ב) וז"ל: לפיכך המכנים אשה לחופה בלא קידושין הרי זו ספק מקודשת.

וע"ע בערוך השולחן (אהע"ז סימן כו סט"ו) וז"ל: חופה בלא קידושין אינן כקידושין כן הסכימו רוב רבותינו ואפילו היא טהורה, דיותר משלשה קנינים לא מצינו באשה, וכן משמע מריהטא דסוגית הש"ס ריש קידושין אמנם יש מרבותינו שכתבו דהוי ספיקא דדינא וצריכה גט מספק וכן פסקו בטור ושו"ע, ולכן אם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט משניהם, עכ"ל. הרי לנו להדיא דכן הוא פסק השו"ע הלכה

למעשה דדינה של אשה זו שהיא צריכה גט מספק, (ועיין עוד באוצר הפוסקים סימן כו ס"ב מה שהאריך בענין זה שיש לחוש לשיטת הר"ח משום חומר אשת איש).

והנה באמת לכאורה יש מקום להשיג על מה שכתבנו כאן על פי דברי הגרע"א בשו"ת תנינא סי' נה שנשאל אודות קול שיצא על אחד שקידש אשה בשנקהויז (בית מרוח) שאמרו לו אנשים ליצנים שיש כאן אשה ממקום אחר שרוצה לינשא לו וראה אותה מוכנסת לנישואין והתרצה לה, אך לא ראה פניה והלך לחופה וקדשה בטבעת שאינה שלו במתנה על מנת להחזיר והאשה טוענת שהכל היה בשחוק וליצנות והיא לא קיבלה ממנו טבעת לשם קידושין.

ואחר שהוא דן בארוכה אודות קידושי שחוק הוא כותב דמה שכתב השואל דיש לחוש לפוסקים דחופה קונה: זה אינו רק באומר הרי את מקודשת לי בחופה זו אבל בלא אומר לא, ובפרט עתה דכ"ע מקדשי תחת החופה בטבעת הרי דמסתמא אין מקדשין בחופה ומעולם לא שמענו דאם אחר כיסוי הינומא או כשעומדים בחופה אם חוזרים דיצטרכו גט עכ"ד לעניננו. חזינו להדיא דבנ"ד כיון דהחתן רוצה לקדשה בטבעת ודאי דכל זמן שלא היתה נתינת טבעת לא חיישין לקנין החופה.

אולם באמת דנ"ד שאני דכל מה שכתב רעק"א הוא דוקא באופן שהכל הוא תלוי בדעת החתן דאמרינן דלא נתכוין לקנות אלא בנתינת הטבעת ובפרט דחזינו בשאלת רעק"א שלקח הטבעת במתנה על מנת להחזיר דהיינו שזה עיקר חפצו ורצונו לקדשה בטבעת דוקא ולא במידי אחרת, אולם בנ"ד הרי החתן ודאי רוצה לקנות בכל מידי דמקני כי רוצה לקדש אשה זו עכשיו ומה שכתב רעק"א 'מעולם לא ראינו וכו' כוונתו דוקא כשהכל תלוי בדעת הבעל, לא כן בנ"ד שכוונת הבעל ודאי היתה לקנות בכל מידי דמקני דהרי מה שלא יצא לפועל נתינת הטבעת היה רק בשביל שאחרים לקחו הכלה משם, והחתן לא הדר ביה מדעתו לקדש האשה ואדרבא אי נימא דגם חתן דידן לא רצה לקדש רק בנתינת הטבעת מי יימר לן כשבאו לקחת ממנו את הכלה ולמנוע ממנו את נתינת הטבעת לא עלה במחשבתו שתתקדש לו בחופה, ובפרט בזמנינו שאומרים לחתן קודם החופה שיתכוין שיחולו הקידושין בכל אופן המועיל (הינומא, חופה, קידושין, ייחוד), ובאופן זה שפיר יש לומר דחפץ גם בקנין החופה ומעתה הדרין להלכתא דהוה ספק קידושין וצריכה גט מספק.

ואף דנחלקו הפוסקים מה היא חופה ולכאורה היה מקום לומר דלסוברים שחופה היינו ייחוד וא"כ בנ"ד שלא היה ייחוד בודאי ותו ליכא קנין חופה, מ"מ זה אינו דהרי כבר כתב הרמ"א בשו"ע אבן העזר סי' נה ס"א דהמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה על גבי כלונסות ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים וכו' ואח"כ מוליכין אותה לביתו ע"כ. והחזו"א באהע"ז סי' סג סק"ז הביא דברי הגר"א (סי' נה סק"ט) ותורף דבריו דענין החופה הוא לעשות מעשה המורה שיצאת מרשות

הראשון לרשות הבעל ולכן גם אם קובעים החופה בחצר שלה נמי מועיל הואיל והסכימו שעל ידי זה תחשב לנשואה לבעלה, עכת"ד.

ומעתה בנ"ד שהיתה חופה ומזמוטי חתן וכלה ככל הנהוג היום בסדר החופה עד נתינת הטבעת (לשיטת צד החתן) שפיר יש לחוש לקנין החופה [ולפי"ז אפשר דבנ"ד גם אליבא דרבי עקיבא איגר סגי בקנין החופה לבדה, דהא כל מה שכתב רע"א דצריך שיאמר שהיא מקודשת לו בחופה זו, הוא בגוונא דלא היתה גמירות דעת מוחלטת של החתן אם רוצה לקדשה אם לא, לא כן בנ"ד שהיתה גמירות דעת מוחלטת של החתן לקדשה ודאי דדעתו לקדשה בכל אופן המועיל (רק שאחרים מנעו ממנו נתינת הטבעת) ולאסור הכלה עכ"פ מספק.

[ובאמת דמה שכתב רע"א דאין לחוש לפוסקים דחופה קונה דזה מהני רק באומר הרי את מקודשת לי בחופה זו אבל בלא אומר לא, יש לדון בדבריו הק' דהא מצינו באו"ח סי' ס סעיף ד שכתב המחבר המחלוקת אם מצוות צריכות כונה אם לאו והביא במשנה ברורה (שם סק"ד) דברי החיי אדם בכלל סח דמה דמצריכין ליה לחזור ולעשות המצוה היינו במקום שיש לתלות שעשייה הראשונה לא היתה לשם מצוה כגון בתקיעות שהיתה להתלמד או בק"ש שהיתה דרך לימודו וכדומה אבל אם קורא ק"ש כדרך שאנו קורין בסדר התפילה וכן שאכל מצה או תקע ונטל לולב אע"פ שלא כיון לצאת יצא שהרי משום זה עושה כדי לצאת אע"פ שאינו מכין עכ"ל החיי אדם ר"ל היכא שמוכח לפי הענין שעשייתו היא כדי לצאת אע"פ שלא כיון בפירוש יצא עכ"ל המשנ"ב ובביאור הלכה שם (ד"ה ודע) הוסיף דמקור דבריו הם מהירושלמי פסחים פ"י גבי היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה וכו' הדא דתימא בשעובר אבל בעומד חזקה כיון, עכ"ל הירושלמי ופירש בביאור הלכה דברי הירושלמי דדוקא אם עומד אחורי בית הכנסת סתמא לאו למצוה כיון אבל אם עומד בתוך בית הכנסת ושומע קול שופר מסתמא עומד לשם כונה עכ"ל הביאור הלכה. הרי דבנ"ד שהחתן עומד תחת החופה ורוצה לקדש את הכלה ודאי לא גרע ממי שעומד בתוך בית הכנסת בסתמא דעומד לשם כונה ולקדש את האשה בכל מידי שיכול לקדשה דהיינו גם בחופה ואף אם לא יאמר להדיא שמקדשה בחופה זו. ואפשר דרעק"א כתב דבריו אלו רק לסניף בעלמא ולא לעיקר הדין דהרי בתשובתו דן בעיקר על קידושי שחוק].

ומה שטען חכם אחד דסוף סוף הוה ספק ספיקא ספק אם בכלל היתה נתינת טבעת אם לא ועל הצד שלא היתה נתינת טבעת שמא קידשה בחופה שהוא גופא ספק שהרי שבזה נחלקו הפוסקים אם חופה קונה אם לאו, וזה אינו:

(א) דעצם הדבר אם אמרין ספק ספיקא באשת איש אינו מוסכם אצל כל הפוסקים משום חומר אשת איש.

(ב) דספק ספיקא דנידון דידן אינו ספק ספיקא המתהפך וכללא הוא בכללי הס"ס דכשאינו הס"ס מתהפך אינו נחשב לס"ס.

(ג) ספק אחד הוא בגוף המעשה וספק השני הוא בפלוגתא.

(ד) שהספק אם היתה נתינת הטבעת אינו נחשב ספק שהרי אין הוא ספק לכל העולם כי אלו המניין אנשים שהיו יחד עם החתן והכלה במעמד החופה יודעים מה שהיה רק מחמת שהם אנשי סוד ואינם רוצים לגלות מה היה שם (וכמו שכתבנו למעלה) לכן הם שומרים זאת בסוד, מעתה אין זה ספק אלא חסרון ידיעה וגם לא לכל העולם. ועיין עוד בכללי ספק ספיקא להש"ך ביו"ד סי' קי.

והעולה מדברינו בנדון שאלתך אודות מעמדה האישי של בתך הצעירה ... תחי' בודאי פשוט הדבר שהיא בחזקת אשת איש או על כל פנים ספק אשת איש ואסורה לכל עד שתקבל גט פיטורין מהחתן הנ"ל שעמדה עמו תחת החופה לשם חופה וקידושין, ומה שאתה חושש שמא ישתכח הדבר וכשתגדל בתך תנשא לאחר, אין הכי נמי דלזה ודאי יש לחוש שהרי אינה מותרת לאחר אלא לאחר שתקבל גט מן הראשון. וכן אחרי שתקבל גיטה אסורה לכהן.

ויהי רצון שיצילנו השי"ת ממכשולים בשאלות חמורות שבחמורות ספק א"א אכ"ר.

משה בראנדסדארפער

